

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд на тема:

„Личността на терориста и профилактика на тероризма в местата за лишаване от свобода”, разработена от Айжан Бауберикова Бауберикова, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Криминология“ към катедра „Правни науки“ в Юридическия факултет на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, изготвено от д-р Юлиана Младенова Матеева, заемаща академична длъжност „доцент“ във Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“

Трудът, разработен от Айжан Бауберикова, е в обем от 419 страници, от които: 346 страници – основен текст и библиография от 254 заглавия и 232 интернет източника. Структурата е класическа: увод, три глави, заключение, списък с използвана литература и две приложения.

Темата, избрана от докторанта, е много актуална. Вън от съмнение е, че изследването на личността на терориста се явява ключов фактор в борбата с тероризма като глобален проблем. Актуалността е обоснована и от автора с липсата на достатъчно изследвания по темата с комплексен характер.

Първа глава разглежда тероризма в общ план – явлението и неговото възникване, състояние на проблема в Казахстан и в други страни. Очертана е положителна тенденция на снижаване броя на привлечените към наказателна отговорност за тероризъм. Докторантът заявява, че не се стреми да формулира окончателно определение на тероризма, доколкото такива изобилстват в литературата. Напълно може да бъде подкрепено тезата, че тероризмът е социално явление и няма необходимост от законова дефиниция. На базата на множество различни критерии, авторът извежда различни класификации на тероризма. Използваните класификационни

критерии позволяват изчерпателно обхващане на всички познати форми на тероризма, разбира се, с уговорката, че те взаимно се проникват. Посочват се основните причини за появата и развитието на разглежданото явление като ключов фактор се откроява понятието „криза“, според доктрината. Докторантът прави опит за самостоятелно изброяване на причините и условията за тероризма, както и за дефиниране на понятието „тероризъм“ и отграничаването му от екстремизма. За целите на изследването е дефинирано и понятието „терористичен акт“ като определенията са стегнати, но съумяват да опишат явлението и се позовават на множество автори, изследователи на проблема.

На следващо място е проследена историята на възникването на тероризма. Неговите корени са потърсени в Стария завет, в древния свят, в Рим, Асирия, Вавилон, древен Китай и Индия, териториите на съвременен Иран, Афганистан, в средновековни европейски и азиатски източници, в казахското право. Авторът не споделя тезата, че за Казахстан тероризмът е дошъл отвън, а счита, че данни за такъв и за борбата на властите с него са налице още в обичайното право. Историята на тероризма в Казахстан е пряко обвързана, според докторанта, с историята на тероризма в Русия. Посочени са отделни примери както за средновековни терористични актове като Вартоломеевата нощ, така и и съвременни прояви от периода след втората половина на XIX век, когато тероризмът се превръща в постоянен фактор на обществения живот. В табличен вид са представени данни за терористични актове в Казахстан, общо 14 на брой, в период 2011-2022 г., както и за последните 110 г. в България – общо 15 терористични акта. Данните за Русия обхващат около 30-годишен период. Направен е изводът, че тероризмът има дълговечна история. Заплахата за Казахстан е на средноевропейско ниво. Съгласно глобалния индекс на тероризма, държавата е на 93 място в света.

На следващо място, внимание е отделено на особеностите в борбата с тероризма в Казахстан и в други страни. Посочени са източниците на правната уредба на борбата с тероризма в Казахстан от конституционно до подзаконово ниво, както и конвенциите, по които е страна. Очертани са държавните органи, ангажирани в борбата с тероризма и техните функции. Същото е проектирано и спрямо българското законодателство. Сравнителноправното изследване включва и някои западноевропейски държави, както и САЩ. Подчертано е мястото на РК в пътя на наркотиците от Афганистан към Европа и значението им в генерирането на приходи за финансиране на тероризъм. Изведена е връзката между тероризма и организираната престъпност.

Втора глава е посветена на характеристиката на личността на осъдения терорист, изтърпяващ наказание в пенитенциарно заведение. При анализа на социално-демографските признаци на осъдения, докторантът се позовава на множество теоретични възгледи. На тази база е изведен портрет на типичния казахстански терорист с всички възрастови, полови, образователни, социални, групови и личностни характеристики. Вторият параграф е озаглавен „Криминологически особености на личността на осъдения терорист“. Посочени са мотивите: фанатизъм, самоутвърждаване, корист, мъст и целите му – преди всичко да изпитва властта си над околните. Според личностните си особености, казахстанският терорист е типологизиран в следните четири типа: организатор, фанатик, изпълнител и аморфен тип терорист. Причините за формиране личност на терорист са преди всичко незрялост и поддаване на възгледите на религиозните радикалисти. Третият параграф разглежда наказателноправните и наказателноизпълнителните признаци на личността на терориста, изследват се признаци като вида на престъплението, за което е осъден, предходна съдимост, съучастие, вид и размер на наложеното наказание. На тази база е изведен образът на терориста, изтърпяващ наказание в пенитенциарната система. Авторът прави извод, че за да се повиши

ефективността на борбата с тероризма, е необходимо усъвършенстване на законодателството, в частност в наказателноправната и наказателно-изпълнителната сфера. Изследването на личността на терориста позволява на докторанта да го опише като пасивен както при провеждане на възпитателни мероприятия, така и при въвличане в трудова активност.

Трета глава е посветена на превенцията и профилактиката на тероризма. Тя започва с мерките за превенция. Анализирани и систематизирани са съществуващите в Казахстан модел на противодействие на тероризма. На следващо място са проследени пътищата за усъвършенстване на правното регулиране на борбата с тероризма в местата за лишаване от свобода. Данните сочат, че на общия фон, терористичните престъпления са незначителен брой, но за сметка на това, с широк обществен отзвук. Затова дейността по тяхната превенция се оценява като приоритетна. Докторантът извежда част от съществуващите в практиката проблеми и предлага следните решения за тях: засилване средствата за ефективен контрол над поведението на лицата в местата за лишаване от свобода за ограничаване на радикализацията там, налагане на изискването за повече прозрачност на пенитенциарната система и гарантиране в по-висока степен на правата и законните интереси на гражданите; установяване на единни наказания за тероризъм, особено за по-тежко наказуемите състави, минимална възраст за наказателна отговорност за тероризъм – 14 г., както и специални учреждения за изпълнение на наказанията за непълнолетни. Третият параграф е посветен на профилактиката на тероризма сред осъдените за такива престъпления. Може да бъде споделена тезата, че мерките за профилактика на тероризма трябва да бъдат съобразени с режимните изисквания, за да се гарантира безопасността в местата за лишаване от свобода, но и да включват възпитателен процес, който максимално да отчита индивидуалните личностни особености на осъдените за тероризъм. Важно е становището на докторанта, че лошо управляваните затвори са пространство за

радикализация и това трябва да бъде основа за активиране на дейността по противодействие на тероризма там.

В заключението се сочи, че макар изследването на личностните характеристики на осъдения терорист да е един от основните инструменти за ефективна превенция на тероризма, процесът на изучаването му тепърва започва. Наред с общите за всички осъдени черти, осъденият за тероризъм, сочи изследването, разкрива свои собствени.

Някои от по-важните практически изводи са следните:

Сравнително рядко се извършва самото престъпление тероризъм, в наказателноправния смисъл на думата. Много по-често се извършват престъпления, които създават условия за тероризъм – пропаганда, финансиране и др., като извършителите са предимно неосъждани. Наказанията им със значителни срокове, деянията са извършени от две и повече лица при предварителен сговор. Предлага се създаване на научна лаборатория на базата на Комитета към наказателно-изпълнителната система, който да допълни работата по изучаване личността на терориста, основана на използваните в дисертацията научни методи. Изведен е „портрет“ на осъдения терорист, който включва както социално-демографски, така и наказателноправни, наказателно-изпълнителни и криминологически характеристики. Заключениета за неговата пасивност при прилагането на възпитателни мероприятия в местата за лишаване от свобода позволява на докторанта да препоръча разработването на специални програми за въздействие, насочени именно към лица с подобен психо-социален профил. Важен е изводът за координираното взаимодействие на всички държавни органи и за участието на представители на религиозните общности, както и за ефективен контрол върху тяхното поведение по време на изтърпяване на наказанието, включително чрез съвременни технологични средства.

В практически план са направени конкретни предложения de lege ferenda, които авторът обосновава със солидна научна аргументация.

Изложението е допълнено с множество таблици, диаграми и схеми. Прави положително впечатление позоваването на български учени-пеналисти.

Авторефератът коректно отразява основните постановки, залегнали в дисертационния труд.

Дисертационният труд удовлетворява изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ, съдържа научни и научно-приложни резултати, представляващи оригинален принос в науката, и доказва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на наказателното право и способност за разработване на самостоятелни научни изследвания.

Несъмнените качества на представения за рецензиране труд заслужават висока оценка. Това ми дава основание да изразя окончателно положително отношение и да гласувам положително за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на Айжан Бауберикова Бауберикова, докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление 3.6. Право, докторска програма Криминология към Катедра „Правни науки“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“.

3. 5. 2023 г.

Изготвил становището:

Варна

/доц. д-р Юлиана Матеева/